

FEKETE J. JÓZSEF

Irodalom és nemzeti közösség

ELEK TIBOR: IRODALOM ÉS NEMZETI KÖZÖSSÉG.
VÁLOGATOTT ÉS ÚJ ESSZÉK (1984–2014)

Cédrus Művészeti Alapítvány –
Napkút Kiadó
Budapest, 2014
350 oldal, 2990 Ft

Elek Tibor a mostani kötete által felölelt harminc esztendő alatt írt szövegeiben, miként esszéiben, kritikáiban, tanulmányokban, monográfiáiban is egyaránt következetesen kiállt azon meggyőződése mellett, hogy csak egyetlen magyar irodalom létezik. Egyike azon irodalomtörténészeinknek, akik fokozott érdeklődéssel forgatják a „határon túli” szerzők műveit. Ugyanakkor abból az álláspontjából se enged, hogy *egy* ugyan a kortárs magyar irodalom, de hogy nem *egységes*, az is bizonyos. Inkább darabokra szaggatott. Ezért is vezeti be az *egységes sokféleség* egyedi terminusát, amihez a magyar irodalmat területi sokféleségében együtt látó szemlélete vezetett el. Irodalomtörténeti-kritikusi habitusa nyomán minden szétszaggatottsága, tagoltsága, megosztottsága, elkülönböztetése és atomizáltsága ellenére egészében kívánja látni a mai magyar irodalmat. Mindehhez kapcsolódik kánonellenes magatartása, amivel nem a kánonok megszüntetését követeli, hanem azt kívánja igazolni, hogy egyszerre több kánon is létezhet egymás mellett, illetve, hogy a kritikusoknak a kanonikus pozíciókat maguk mögött hagyva kell felfedezniük értékítéleteikkel a kánonon kívül megképződő értékeket, erőt nem kímélve meg szeretné értetni, hogy a kánonoknak és az azon kívül rekedteknek nem lenne szabad kizárniuk egymást a közgondolkodásban.

Kritikusi, esszéírói magatartásának másik jellemzője, hogy szövegei teljes egészében tükrözik olvasói alkatát, és azt is, hogy pontosan kit kíván megszólítani ezekkel a szövegekkel. Az alkat alatt a szövegeket olvasó, azokat megérteni kívánó, véleményező, más olvasók irányába közvetíteni szándékozó embert értem, akinek véleményformálása során jelen van neveltetése, tanulmányai, élményei, irodalomelméleti ismeretei, különböző nyelvi regiszterei, vagyis, hogy semmi-
ben sem kizárólagos, nem kötelezte el magát egyetlen elméleti irányzat, vagy tudományos beszédmód mellett sem, hi-

szén azok is megférnek egymás mellett, miként a kánonok. Elek Tibor személyes érintettsége révén átjárást teremt az egymást nem olvasó szekértáborokban született művek között.

Amennyiben a kritikusok és esszéírók között akad megfelelője a mindentudó elbeszélőnek, úgy Elek Tibort annak tarthatjuk, persze nem valami elefántcsonttorony-perspektívát, nem tárgya fölé helyezkedést értek e „mindentudás” alatt, és semmiképpen nem ironikus értelemben használom, hanem éppen a tárgyon belülséget nevezem így, azt, hogy egy-egy mű tárgyalásakor a szerző teljes munkásságát szem előtt tartja, egy regényről beszélve több regényről, egyéb művekről, tartalmi, akár életrajzi elemekről is szól, költői munkásságot elemmezve fölhasználja a szerző prózai és esszéisztikus műveit is, miközben éberrel figyeli az egy-egy műben megjelenő idegen, átszivárgó hatásokat. Közvetíteni kíván, ezért az elemzett műhöz kapcsolódó másodlagos elemeket is számba veszi, ám soha nem engedi meg magának, hogy a járulékos elemek befolyásolják értékítéletét, azok csupán az olvasóbarát közvetítést szolgálják. A szerzőnek nem csupán véleménye, hanem a megszólalása is mindig egyéni. Irodalomtörténészként a jelen irodalmi jelenségeire figyel, nem csupán a művekre, hanem folyamatokra, ügyel a történelmi távlatra, szövegeibe bevonja a politika, a társadalom, a média stb. hatásmechanizmusainak elemzését, és ezek által fókuszál a kötet címében megadott két sarkalatos témára, az irodalomra és a nemzeti közösségre.

A mostani kötet háromszor tizenhárom írásának jelentős részét megtalálhatjuk a szerző *Fényben és árnyékban (Az irodalmi siker természetrajza)* és *Árnyékban és fényben (Darabokra szaggatott magyar irodalom)* című 2004-es, illetve 2007-es kötetében, ám a mostani válogatás jelentősen „töményebb” azoknál. Annak ellenére, hogy válogatás-kötetről van szó, aminek éppen ilyennek kell lennie, a szerző korábbi könyveinek ismeretében úgy érzem, túl szikár, az előzőek lazábbak, levegősebbek voltak. Az esszék mellett tanulmányok és kritikák, íróportrék sorjázta bennük, bár ezek a mostani válogatásban is valami módon jelen vannak, viszont hiányzik belőle Elek Tibor kedvelt, és az olvasó számára izgalmas orális műfaja, az írókkal folytatott beszélgetés, meg az érveket, meglátásokat, tapasztalatokat ütköztető ke-rekasztalok szövegének közlése. Nem hiányzik viszont a két említett korábbi kötetet is záró *fordított beszélgetés*, amelyben a könyv szerzőjét kérdezik.

Az irodalom és nemzeti közösség ugyan nem nyit teljes rálátást Elek Tibor szellemi univerzumára, az (dokumentáltan) sokkal tágasabb, a válogatáskötet esetében azonban nem is várható el a „széles merítés”, viszont ez a kötet is rendkívül olvasmányos, az értékpluraliz-musa mentén gondolkodó szerző szövegei egyszerre szakszerűek és olvasóbarátok. Rólunk szólnak. Írókról, olvasókról, az ezredforduló előtti és utáni társadalomról, benne az irodalommal.